

Nyt og noter

Årstalstavle i Neder Donnerup Skole

Af Lejf Degnbol

Om årstalslisten

I den gamle skole i Neder Donnerup i Give Kommune er der stadig en årstalstavle på den bageste væg i skolestuen. En indrammet sort tavle er malet på væggen. Den er delt i to, og den nederste del blev benyttet til »Notater«, dvs. »MIS«. På den øverste del er der malet vandrette rækker af årstal, der ved stjerner er delt i grupper. Tavlen er sidst revideret (ommalet) ca. 1943. De to sidste årstal, der nu står på tavlen, vedrører den tyske besættelse 1940 til 1945. De falder uden for tavlens systematik. Skolen havde samme lærer fra 1906 til 1952. De to årstal er muligvis tilføjet efter hans død. Skolen blev først nedlagt i 1969.

I perioder fik børnene nogle årstal for. Det kunne f.eks. være tre, som de skulle øve sig på til næste skoledag, hvor de kunne blive hørt i dem.

Officielt fandtes der ingen liste med forklaring til årstallene. Man skulle selv finde frem til, hvad der var sket de pågældende år, og hvem der var konge på den tid. I praksis havde alle børnene håndskrevne lister, så det var ikke så svært. Det var en opgave, man stillede sig selv: at låne en liste og skrive den af. Det var også en god skriftlig øvelse. Man havde brug for resultatet. Da der var flere årgange i klasserne, var der altid ældre kammerater, man kunne få hjælp af.

Læreren, Peder Degnbol (1883-1952), var min far. Det var ikke hastværksarbejde, da tavlen blev revideret. Jeg husker tydeligt, at han i en periode gik og tænkte over, hvilke årstal der skulle medtages. Han talte også om det med især nabolæreren i Dørken, Marius Jensen, og med min mor, som også var lærer, men han talte også med os børn om det. Det lærte vi meget af, og det gjorde han sikkert også.

Grupperne havde ingen overskrifter. Der blev vist sjældent talt meget om sammenhængen mellem årstallene inden for grupperne, men efterhånden som vi havde været igennem tavlen nogle gange, var sammenhængen nok åbenbar for de fleste.

Når vi havde historie, blev der naturligvis fortalt om begivenheder og personer. Jeg mener i dag, at udvalget af årstal havde nær forbindelse med, hvad der blev fortalt os. Jeg ved ikke, om andre landsbyskolebørn dengang hørte om Søren Kierkegaard, men vi gjorde. Som det fremgår, hørte vi også om Rasmus Rask, og det gjorde i hvert fald et varigt indtryk på mig. Det kan undre, men det var sikkert velbegrundet, at Søren Kierkegaards dødsår dog ikke kom med på tavlen. Han er ikke for børn. Når det var personlighedernes dødsår, der lærtes, skyldtes det, at det lå nærmere tiden for deres indsats i historien end fødselsåret.

Vi hørte også om Christiern Pedersen. Hans bidrag til historien gjorde også indtryk på mig svarende til Rasmus Rasks. Det havde nok sammenhæng med, at deres arbejde for det danske sprog har været af særlig interesse for min far. Christiern Pedersens dødsår kom heller ikke med på tavlen, men han var der jo i forvejen som udgiver af Saxo og oversætter af Bibelen.

Andre end jeg vil vist også i dag vurdere, at årstallene var velvalgte, når det gjaldt at give børnene nogle holdepunkter i Danmarks historie.

Historien var i den skole ikke bare noget, der stod i bøger. Naturligvis blev den også fortalt, men den var også i skolesamlingens skabe og montre, f.eks. i form af masser af oldsager. Samlingen er i 2003 doneret til Dansk Skolemuseum, og væsentlige dele af den er for tiden udstillet dér. Historien var også på væggene i form af reproduktioner af malerier med historiske motiver og portrætter af historiske personligheder. Disse var i skifterammer med omkring 50 billeder i hver. Det var altid spændende, når der skulle skiftes, så et nyt billede kom forrest.

Vi lærte ikke kongerækkens årstal udenad, men kongerne kom med som vedhæng til de historiske begivenheder. Jeg er sikker på, at tavlens årstal for vigtige begivenheder og de vedhæftede konger har givet mange andre end mig en sikker rygrad i danmarkshistorien.

Årstalslisten

1500 f.Kr. Stenalderen slutter. Bronzealderen begynder.

400 f.Kr. Bronzealderen slutter. Jernalderen begynder.

1000 e.Kr. Jernalderen med vikingetiden slutter.

*

1702 Vornedskabet ophæves. Frederik d. 4.

1733 Stavnssbåndet indføres. Christian d. 6.

1788 Stavnssbåndet ophæves. Christian d. 7.

*

826 Ansgar kommer til Danmark. Harald Klak.

1104 Den første ærkebiskop i Lund. Erik Ejegod.

1536 Reformationen indføres. Christian d. 3.

1721 Hans Egede kommer til Grønland. Frederik d. 4.

1736 Konfirmationen indføres. Christian d. 6.

*

1013 Svend Tveskæg erobrer England.

1017 Knud d. Store bliver konge i England.

1028 Knud d. Store bliver konge i Norge.

1219 Togtet til Estland. Valdemar Sejr.

1340 Niels Ebbesen dræber grev Gert.

1380 Island og Norge forenes med Danmark. Oluf og Margrethe.

1397 Kalmarunionen. Margrethe.

1523 Sverige skilles fra Danmark som følge af det Stockholmske blodbad. Christian d. 2.

1658 Skåne mistes. Frederik d. 3.

Årstalstavlen i Neder Donnerup Skole i 1957. Væggen så stadig ud som i lærer Peder Degnbols tid. Billederne oven over tavlen med 11 Thorvaldsen-figurer var udvalgt og arrangeret til den bestemte plads af museumsdirektør Sigurd Schultz, Thorvaldses Museum. Hans børn deltog en sommer sammen med skolens børn i badningen i skolens svømmebassin. Denne var frivillig og foregik uden for skoletiden.

Portrættet til venstre for dem var, så vidt jeg husker, af Niels Finsen. Det til højre er af H.C. Ørsted.

De øvrige billedrammer er skifterammer med hver én af Alfred Jacobsens serier af billeder til skolebrug. Til venstre under Niels Finsen hænger katten fra serien med dyr. Derunder zoologiske præparater (nu på Dansk Skolemuseum). Til højre under H.C. Ørsted hænger Enrico Dalgas fra serien med historiske portrætter. Derunder fra en serie med historiske begivenheder Niels Ebbesen og hans mænd.

På væggen til venstre er to biologiske tavler med en tom plads imellem. I min skoletid fandtes der ikke så store tavler på væggene. Da der skulle indsættes et lille vindue mod syd, fordi der var lidt mørkt i det hjørne af skolestuen, måtte pladsen tages fra tavlen med årstal og notater. Under tavlerne skimtes én af de syv montre med den geologiske samling.

1659	Stormen på København. Frederik d. 3.
1801	Slaget på Kongedybet. Christian d. 7.
1807	Englænderne bombarderer København. Christian d. 7.

1814	Norge afstås. Frederik d. 6.
1918	Island bliver selvstændig. Christian d. 10.
*	
1460	Christian d. 1. får Sønderjylland.
1720	Sønderjylland under kronen. Frederik d. 4.
1848	Den sønderjyske treårskrig. Frederik d. 7.
1864	Sønderjylland mistes. Christian d. 9.
1920	Genforeningen. Christian d. 10.
*	
1448	Den første oldenborgske konge. Christian d. 1.
1863	Den første lyksborgske konge. Christian d. 9.
*	
1241	Jyske Lov gives. Valdemar Sejr.
1282	Den første danske rigslov gives. Erik Glipping.
1660	Enevælden indføres. Frederik d. 3.
1683	Christian d. 5.s Danske Lov.
1834	Rådgivende provinsialstænder. Frederik d. 6.
1849	Grundloven gives. Frederik d. 7.
1866	Grundloven revideres. Christian d. 9.
1915	Grundloven ændres. Christian d. 10.
*	
1167	Absalon grundlægger København. Valdemar d. Store.
ca. 1200	Saxo skriver Danmarks Krønike. Knud d. 6.
1479	Universitetet oprettes. Christian d. 1.
1495	Den første danske bog trykkes. Hans.
1521	Christian d. 2. indfører ensartet mål og vægt.
1550	Den første danske Bibel trykkes. Christian d. 3.
ca. 1550	Ruder af glas indføres. Christian d. 3.
1648	Christian d. 4. dør.
1686	Niels Steno dør. Christian d. 5.
1710	Ole Rømer dør. Frederik d. 4.
1754	Ludvig Holberg dør. Frederik d. 5.
1810	Vaccinationen indføres. Frederik d. 6.
1814	Den danske folkeskole. Frederik d. 6.
1820	H.C. Ørsted opdager elektromagnetismen. Frederik d. 6.
1828	Det første danske dampskib. Frederik d. 6.
1832	Rasmus Rask dør. Frederik d. 6.
1844	Bertel Thorvaldsen dør. Christian d. 8.
1847	Den første danske jernbane. Christian d. 8.
1850	Adam Oehlenschläger dør. Frederik d. 7.
1851	Frimærker indføres. Frederik d. 7.
1854	Den første danske telegraflinje. Frederik d. 7.
1866	Hedeselskabet oprettes. Christian d. 9.
1872	Grundtvig dør. Christian d. 9.

1875	H.C. Andersen dør. Christian d. 9.
1882	Det første danske andelsmejeri. Christian d. 9.
1904	Niels Finsen dør. Christian d. 9.
1907	Metersystemet indføres. Frederik d. 8.
*	
1940	Den tyske besættelse af Danmark. Christian d. 10.
1945	Danmarks befrielse. Christian d. 10.

Historisk-Pædagogisk Studiesamling

Af Søren Ehlers

Historisk-Pædagogisk Studiesamling er nu en realitet. Der foreligger en detaljeret projektbeskrivelse for opbygningen af samlingen, udarbejdet af Rita Smith (nu ansat ved Rigsarkivet). Rektor Lars-Henrik Schmidt har godkendt projektbeskrivelsen og bekræftet bestyrelsens mandat for en toårig periode. Den 2. maj 2003 blev planerne lagt frem for et velbesøgt eftermiddagsmøde for nuværende og tidligere medarbejdere.

Bestyrelsen er sammensat af repræsentanter for de fusionerede institutioner og består p.t. af studieleder Søren Ehlers (formand), fhv. administrator Erik Jensen, fhv. kontorfuldmægtig Inger Nørgaard, lektor Niels Rosendal Jensen, forskningsleder Poul Skov, fhv. professor Vagn Skovgaard-Petersen og fhv. professor Hans Vejleskov. Endvidere deltager fhv. professor Mogens Nielsen i bestyrelsens møder. Den 1 august 2003 tiltrådte cand.mag. Morten Petersen som daglig leder af studiesamlingen.

Selskabet for Dansk Skolehistorie

Formandens beretning ved generalforsamlingen i Sorø den 25. oktober 2002

Tradition og fornyelse. Det har været de to begreber og balancen mellem dem, der har præget årets arbejde i Selskabet for Dansk Skolehistorie. Vi indledte styrelsens arbejde umiddelbart efter årsmødet på Vaisenhuset. Et meget vellykket – og hyggeligt – årsmøde med et stort fremmøde af medlemmer og gæster. Styrelsen konstituerede sig med Inger Schultz Hansen, CVU Sjælland som sekretær, med Lejf Degnbol, Helsingør som kasserer, med Erik Nørr, Landsarkivet for Sjælland som næstformand og med undertegnede fra Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU)

*Søren Ehlers, formand for
Selskabet for Dansk Skole-
historie.*

Foto: Christian Glenstrup.

Før generalforsamling kunne deltagerne i årsmødet besøge Magdalene Lauridsens hus. Tidligere rektor ved Ankerhus Seminarium Gustav Nedergaard udgav for nogle år siden bogen »Magdalene fra Ankerhus« om seminariets grundlægger. Efter bogen var trykt, fik Nedergaard adgang til omkring 90 breve fra Magdalene Lauridsen. Brevene kaster nyt lys over hendes liv. Herom har Nedergaard skrevet afsnittet »Hvad Grønvangarkivet gemte« i det festskrift, der udkom, da seminariet i 2002 fyldte 100 år. Foto: Børge Riis Larsen.

som formand. Vagn Skovgaard-Petersen, nu medarbejder ved Dansk Skolemuseum, og Børge Riis Larsen, Slagelse Gymnasium fortsatte som redaktører af *Uddannelseshistorie*.

Inden jeg tager fat på »årets gang«, vil jeg udtrykke nogle overvejelser vedrørende formål og organisation i Selskabet for Dansk Skolehistorie. Disse tanker bygger ikke på kildestudier eller interview med centrale aktører, men på common sense. Organisationsmodellen, den oprindelige, var skabt ud fra ideen om en styrelse med bredde; den bestod af »navne«, der stod for indsigt og indflydelse – derfor var der hele ni medlemmer. De daglige forretninger blev besørget af de styrelsesmedlemmer, der var knyttet til Danmarks Lærershøjskole (DLH), dvs. Institut for Dansk Skolehistorie. Styrelsens første sekretær og kasserer var Vagn Skovgaard-Petersen. Med andre ord forudsatte man dengang et Institut for Dansk Skolehistorie og dermed også en moderinstitution, Danmarks Lærershøjskole. Organisationsmodellen – med en bred repræsentativ styrelse – forudsatte et velfungerende sekretariat. Uden

en Vagn Skovgaard-Petersen, uden et Institut for Dansk Skolehistorie og uden en Danmarks Lærerhøjskole hang det ikke rigtig sammen.

I dag er situationen imidlertid den, at Vagn Skovgaard-Petersen sidder på Dansk Skolemuseum i Rådhusstræde, instituttet er nedlagt, og DLH er fusioneret. Og Danmarks Pædagogiske Universitet har et andet formål end Danmarks Lærerhøjskole. DLH var tænkt som »lærernes universitet« – ifølge Vagn Skovgaard-Petersen var det en formulering, som P. Munch brugte allerede i 1904 – og DLH skulle ifølge 1963-loven tjene »skolens tarv«. Da Selskabet for Dansk Skolehistorie blev stiftet i 1966, vrimlede det med lærere overalt på DLH, og Danmarks Lærerforening var i allerhøjeste grad involveret i institutionens virksomhed. Sådan er det ikke mere på Emdrupborg. Hvis vi f.eks. tager masteruddannelserne på DPU – som jeg er studieleder for – er der flest sygeplejersker blandt de professionsuddannede, der søger DPU. Institutionen skal dække hele det pædagogiske felt, og det indebærer ifølge loven fra 2000, at der skal arbejdes med »pædagogik, læring og kompetenceudvikling«. Begrebet »skolens tarv« er i dag ukendt på Emdrupborg.

Trods disse omskiftelser har selskabets organisationsmodel ikke ændret sig. Vagn Skovgaard-Petersen organiserede og planlagde arbejdet i 1966, og det har han gjort lige siden. Selvom den formand, der valgtes i 2001, på sit første styrelsesmøde proklamerede, at arbejdet for fremtiden skulle organiseres mere kollektivt – at vi skulle løfte i flok – er Vagn Skovgaard-Petersen fortsat den, der får mest fra hånden. På umærkelig vis havner projekt efter projekt hos ham. Institutet forsvandt, DLH forsvandt, men Vagn Skovgaard-Petersen er stadig det stabile element i selskabets virksomhed. Det håber jeg, at han fortsætter med at være, men jeg ser også et behov for at få arbejdet spredt på flere hænder. Vi er så småt begyndt at reorganisere – f.eks. arbejder jeg på at give årbogens redaktion en selvstændig forankring i vedtægterne. Ideen er at uddelegere mere – hvert projekt skal have en eller to ansvarlige; først og fremmest skal vi have styrket sekretariatsfunktionen. Jeg har visse planer, men vil ikke løfte sløret ved denne lejlighed.

Jeg mener også, at der er grund til at se nærmere på Selskabet for Dansk Skolehistories formålsparagraf. Selskabet har reelt – helt fra stiftelsen – arbejdet med hele det danske uddannelsessystem og dermed udvidet perspektivet i forhold til DLH, der først og fremmest så »skolens tarv« som folkeskolens tarv. Måske er det på tide at få dette formaliseret: udtrykke og vedtage, at Selskabet for Dansk Skolehistorie arbejder med uddannelseshistorie. Styrelsen er med andre ord begyndt at tage hul på en målsætningsdebat, og på næste årsmøde vil jeg genoptage diskussionen og gøre det med udgangspunkt i den gældende formålsparagraf, der fastslår, at arbejdet handler om »dansk skolehistorie«. Tradition og fornyelse. Skal vi begrænse os til det danske? Navnene er sigende. Det hed »Institut for Dansk Skolehistorie« og »Årbog for Dansk Skolehistorie«. Institutet er nedlagt, og årbogen har siden 1984 heddet »Uddannelseshistorie«.

Kan vi nedtone selskabets danskhed og interessere os mere for det »mellempfolkelige«? Ikke det »internationale« – det bliver mere og mere uklart, hvad det egentlig betyder – men netop »det mellempfolkelige«, fordi brugen af det begreb indebærer tradition og fornyelse. Brugen af det begreb forankrer selskabet i den grundtvigske

arv. Måske kan »det komparative« blive et fornyende element i selskabets arbejde? Hvad gør folk i andre lande? Hvis vi vil forstå de danske særtræk, må vi kende trækene andre steder. Det er med andre ord værd at studere forskelle inden for det nordiske, det europæiske, det globale. Da Sønderjylland »kom hjem« i 1920, ændrede Askov Højskole sin kurs. De unge lærere begyndte bl.a. at udsende tidsskriftet *Dansk Udsyn*. Jeg hævder ikke, at Selskabet for Dansk Skolehistorie mangler udsyn, men jeg gør mig til talsmand for, at vore projekter overskrider grænser.

Selskabet skal ikke nødvendigvis følge den nye politik på DPU, hvor der er oprettet en forskningsenhed for komparative studier. Vi bør snarere lave opfølgende arbejde. Thyge Winther-Jensen, der har været knyttet til Københavns Universitet i en menneskealder, er rykket ind på DPU, hvor han udvikler dette nye forskningsfelt. Enheden har bl.a. fået ansat to nye forskningsstipendiater, og der knytter sig store forventninger til Susanne Wiborgs og Jesper Larsens arbejde. Begge har i øvrigt et solidt fodfæste i historisk forskning. Desuden har Thyge Winther-Jensen inddraget tre seniorforskere, der vistnok er tildelt en rolle, der svarer til den, som K.E. Bugge spillede på Institut for Dansk Skolehistorie. Han var knyttet til et andet forskningsområde, men deltog gennem alle årene helhjertet i instituttets arbejde. Thyge Winther-Jensen har været medlem af Selskabet for Dansk Skolehistorie i mange år og er nu indtrådt i årbogens redaktionsudvalg. Der er således god forbindelse mellem selskabet og den nye forskningsenhed.

Et andet initiativ, der ligger i forlængelse af selskabets virkeområde, er oprettelsen af Historisk-Pædagogisk Studiesamling. Siden 1989 – hvor han afgik som Danmarks Lærerhøjskoles administrator – har Erik Jensen arbejdet med DLH's historie, og hans virke har bl.a. resulteret i udgivelsen af nogle værdifulde fremstillinger. Samtidig har han – bistået af fhv. kontorfuldmægtig Inger Nørgaard – arbejdet med institutionens arkiver. På Selskabets første møde med rektor Lars-Henrik Schmidt den 15. februar 2001 nævnte rektor bl.a. de arkivalier, som de fusionerede institutioner ligger inde med. Hvad bliver der af de sager, som Rigsarkivet ikke ønsker at modtage? Der blev på dette møde udtrykt stor interesse for at få skabt en varig løsning. Den 13. august samme år rettede Erik Jensen, Inger Nørgaard og Vagn Skovgaard-Petersen en formel henvendelse til rektor, hvor de bl.a. foreslog, at rektor nedsatte en bestyrelse, der kunne udarbejde planer for en historisk-pædagogisk samling. Rektor stillede sig positivt til tanken, og en bestyrelse blev snart nedsat. Bestyrelsen, der bl.a. har Vagn Skovgaard-Petersen og undertegnede som medlemmer, udarbejdede en foreløbig plan for oprettelsen af en studiesamling, som rektor efterfølgende har godkendt. Rektor har også stillet sig velvillig over for tanken om at ansætte en fagkyndig, der kan udarbejde nogle retningslinjer. Den 1. november 2002 tiltræder Rita Smith som projektleder. Hun har tidligere været ansat på DLH og har bl.a. udgivet en bog om Nikoline Helms forfatterskab.

Det var den mere principielle del af formandens beretning. Derefter følger årets gang i hovedtræk. Styrelsen har holdt møder i København, Sorø og Ollerup, og der har hver gang været en række væsentlige sager på dagsordenen. Det gode samarbejde med Dansk Skolemuseum er blevet intensiveret – der kan samarbejdes om mange ting. Det gælder bogsalget, og det gælder produktionen af informationsmateriale.

Begge parter har en naturlig interesse i at sikre sig en god kontakt med offentligheden. Et større samarbejdsprojekt handler om 1903-loven. Museet vil lave en særudstilling om gymnasieskolen, og årbogen 2003 behandler samme tema. Styrelsen har ved flere lejligheder drøftet årbogens status. Er formålet at udgive et videnskabeligt eller et formidlende tidsskrift? Resultatet blev – ikke uventet – at årbogen skal leve op til begge formål. Og det gør den også – ja, det har den gjort i mange år. Et nyt medie er hjemmesiden. Christian Larsen, der varetager den løbende opdatering, oplyser, at besøget har været stigende. Selskabet har således haft 142 besøg på 41 dage. Klik ind og glæd jer over standarden. Se også siden med skolelove. På selskabets hjemmeside er de vigtigste love på folkeskoleområdet siden 1739 gengivet. Snart bliver også gymnasielovene lagt ind.

Nu har jeg så småt taget fat på Selskabet for Dansk Skolehistories projekter. Det store projekt om læreruddannelserne nærmer sig sin afslutning. Det er næstformanden, Erik Nørr, der holder sammen på trådene. Vi forventer at kunne publicere resultatet om et års tid. En publikation, vi også har stor forventning til, er *Dansk Uddannelsesbibliografi 1948-2002*, der redigeres af Christian Larsen. Bibliografien har nu passeret de 9.300 poster, og der er læst korrektur på det meste. Selskabet har i den forbindelse opnået tilsagn om en bevilling på 80.000 kr. fra ministeriets tips- og lottomidler, og bibliografien forventes at udkomme i det sene efterår 2003. Selskabet har med centrale embedsmænd diskuteret udarbejdelsen af en fremstilling af Undervisningsministeriets historie, men man har foreløbig bestemt sig for en kortfattet virtuel version med mange illustrationer. Den opgave løser ministeriet ved hjælp af egne kræfter. Endvidere har styrelsen ført nogle indledende forhandlinger vedrørende »Dansk Uddannelseshistorie 1900-2000«. Vi finder, at det er på tide at forberede et sådant værk – en samlet fremstilling, der bl.a. kan bygge på de mange specialundersøgelser, der siden 1966 er blevet gennemført i Selskabet for Dansk Skolehistories regi. I disse år arbejder EU-landene systematisk med at få gjort uddannelsessystemerne mere »transparente«. Det er med andre ord på tide at få tegnet et klart billede af den uddannelsestænkning, der prægede Danmark i det 20. århundrede.

Søren Ehlers

Generalforsamlingens forløb i øvrigt

Fhv. landsarkivar Grethe Ilsøe var dirigent ved generalforsamlingen. Kassereren Lejf Degnbol aflagde regnskab, der blev godkendt. Det samme gjaldt budgettet for 2003. Kontingentet fortsætter uændret. Lektor Gorm Hansbøl, DPU og forstander Thorstein Balle fra Den frie Lærerskole søgte ikke genvalg. Formanden takkede de to styrelsesmedlemmer for deres indsats for Selskabet for Dansk Skolehistorie. I deres sted valgtes arkivar Christian Larsen, Rigsarkivet og kommunikationskonsulent Anne Slej Kristensen, DPU. De øvrige valg var genvalg.

Ved det efterfølgende styrelsesmøde konstituerede styrelsen sig således: Lejf Degnbol som kasserer, Anne Slej Kristensen som sekretær, Erik Nørr som næstformand og Søren Ehlers som formand. Som redaktører af årbogen genvalgtes Børge Riis Larsen og Vagn Skovgaard-Petersen.